

- обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях, а усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь.

Ці права гарантуються Конституцією України, норми якої мають найвищу юридичну силу і всі державні органи та їх посадові особи повинні їх додержуватися. Розуміння співробітниками підприємства цих найголовніших прав дозволить забезпечити їх, і як наслідок підприємство та його керівників, від неправомірних та незаконних дій.

Поєднання підвищення правосвідомості співробітників, роз'яснення їх прав та забезпечення правового захисту є реальним механізмом при вирішенні поставлених нами на початку статті завдань. Показовий історичний вітчизняний досвід по роботі із кадрами по підвищенню їх кваліфікації та правової культури, вже детально проаналізований у наших попередніх роботах, із зазначенням застережливих та повчальних аспектів, актуальних і на сьогодні.

Однак, надання деяким правовим процедурам примусового характеру, переведення їх із сфери диспозитивного регулювання, до імперативного тощо, потребують детальної наукової розробки та перевірки.

Що і буде предметом нашим подальших досліджень.

О. В. Харитонова,

доцент кафедри кримінального права № 1
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, кандидат юри-
дичних наук, доцент

БОРОТЬБА ДУМОК ТА НАСТУПНІСТЬ ЯК ЗАКОНОМІРНІСТЬ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ НАУКИ

Надзвичайно важливою закономірністю кримінально-правової науки виступає *боротьба думок в ній та наступність в її розвитку*.

Розуміння цінності науки як такої, її витоків, її глибинної сутності полягає в засвоєнні тієї тези, що наукова праця, наукова творчість містять в собі той тонкий "дух науки", який живе лише завдяки *вільному* зіткненню ідей, суджень *незалежних* умів і постійному *критичному* аналізу. Геніально проста тріада: *свобода-незалежність-критика* – народжує ту творчість, яка збагачує науку в цілому нетлінними цінностями. Ті, хто позбавлений сумнівів, і ті, хто відкидає істинно вільну дискусію, представляють потужну загрозу для наукового розвитку.

Характерною рисою розвитку науки є те, що він відбувається на основі полеміки, організації комунікаційних процесів у науковому середовищі. Безсумнівно, що наукова діяльність складається з особистої творчої роботи, вільної і нічим не зв'язаної, крім особистого мислення і розуміння науки. Проте, твердження, що наукове дослідження – це глибоко індивідуальний процес, має бути доповнене тим, що наукова творчість за самою своєю суттю міжсуб'єктна, діалог з ідеями інших знаходиться в центрі внутрішньої напруженої роботи вченого над своїми ідеями. В повітрі, насиченому науковим спілкуванням, починають формуватися ідеї, співставляються позиції. В середовищі наукової дискусії, чим більше самостійних аргументованих точок зору – тим сильніше стимули до пошуку істини, оновлення і розвитку ідей, забезпечення їх еволюції.

Науковий дискурс, як правило, структурується таким чином: формулювання дослідницької проблеми, авторська ідея, її перевірка і дискусія результатів. Тобто вчений зобов'язаний обговорювати всі ідеї, які мають відношення до досліджуваної ним проблеми. Наукова стаття (як і будь-яка інша форма наукової комунікації) за своєю суттю багатоголосна і здійснюється для того, щоб викликати резонанс в дискусії, спровокувати відгук з боку співдослідників. Об'єктивний науковий аналіз можливий лише в результаті спілкування, діалогу, інакше вченому не вдається вийти за межі власного суб'єктивізму.

Разом з тим необхідно зазначити, що в сучасних умовах розвитку інформаційного світу існує і інша сторона згаданої проблеми, яку умовно можна назвати «інформаційною кризою». Це проблеми, пов'язані з розростанням обсягів інформації, що передається сучасними інформаційними каналами, та її змістовним наповненням. По суті, можна навіть говорити про певні «фальсифікати» наукової інформації, які за кількісним зростанням приховують падіння її якості, зниження особистої ініціативи вченого, його особистого вкладу в науку. Деякі сучасні наукові публікації в галузі кримінального права містять інформацію, так би мовити, «попереднього» характеру, з нескінченним цитуванням колег, що займались досліджуваною проблематикою, і приєднанням до однієї з перелічених позицій без належної аргументації, без продукування власних оригінальних суджень. Мова йде про те, що знижується моральний рівень світу науки, наукова спільнота позбавлена традиційних можливостей контролю за добросовісністю наукових публікацій, загальний занепад морального рівня наукового середовища несприятливо позначається на науковій діяльності в цілому. В сучасній кримінально-правовій науці з'являються дослідження, присвячені проблемам боротьби з «тіньовою наукою», чи «квазінаукою», які дають об'єктивну характеристику цьому сучасному антисоціальному феномену (Зеленецький В.). В зв'язку з цим адекватне уявлення про процес наукового пошуку тісно пов'язане з питаннями еволюції наукової етики, дослідженням соціопсихологічних проблем науки.

Правильне розуміння ролі науки, уявлення про характер роботи в ній і специфіку процесів, пов'язаних з отриманням і засвоєнням нового знання – це дає можливість належним чином досягнути проблеми співвідношення науки і суспільства, відповідальності вченого перед людством. Когнітивний та соціально-інституціональний аспекти науки, наукового простору відокремлено не існують, їх виокремлення можливе лише штучним шляхом в певних утилітарних цілях дослідження. Очевидно, що прийняття тієї чи іншої доктрини, універсальна думка – це сума індивідуальних суджень. Вільних, незалежних, критичних суджень як результатів системних роздумів вченого над явищами, що сприймаються. І в цьому аспекті роль Особистості, яскравої індивідуальності в науці неможливо перебільшити. Без наукового честюлюбства, інтелектуальної самовіддачі, пристрасності вченого не може бути наукової творчості. Прагнення до безперервного збагачення своєї наукової позиції, компетенції, отримання насолоди від досягнення істини свідчить про справжність наукових амбіцій вченого.

В дискусії навколо питання, що являє собою історія науки – історію особистостей чи ланцюг глибоко взаємопов'язаних і взаємообумовлених кроків людства в пізнанні світу і себе – немає і не може бути жорсткого протистояння, досягнення вчених не можуть бути вивчені у відриві від їх соціального середовища. Думається, що перелік наукових імен та загальна історія наукової думки мають сприйматися крізь призму ідей принципової координації «Я» і «середовище», нерозривного зв'язку суб'єкта і об'єкта пізнання, діяльнісного та когнітивного аспектів науки, розуміння того, що геній особистості відкривається і осмислюється тоді, коли її ідеї знаходять своє місце в загальній системі наукового пошуку, вписуються як органічна складова в загальний науковий ландшафт.

Зрозуміло, що наукова діяльність складається як з особистої творчої роботи окремих людей, так і організації наукової роботи багатьох, адже з ускладненням суспільного життя зростає роль науки, її державне значення, змінюється форма її суспільної організації. Згаданий аспект науки як суб'єктно, діяльнісно і соціально зумовленого явища потребує дослідження в ролі суб'єкта наукового пізнання не тільки окремих особистостей, а і тих утворень, які мають назву «наукових шкіл» у кримінальному праві. Не дивлячись на сучасну багатоваріантність форм організації науки і способів комунікації в ній, наукові школи, за твердженням сучасних дослідників, залишаються одними з найвпливовіших суб'єктів наукової діяльності в сучасній кримінально-правовій науці України (Берзін П., Балобанова Д., Болдарь Г., Бондарук Т., Харитонова О., Фесенко С., Шакун В.).

Очевидно, що наука кримінального права не може бути ізольована від тих цінностей, які вироблені попередниками. В сучасних кримінально-правових

дослідженнях спостерігається певна актуалізація проблем генезису науки (Берзін П., Галабала М., Діденко В., Колос М., Костенко О., Кваша О., Харитоновна О., Хилюк С. і т.д.). Наукові дослідження попередніх поколінь, маючи власну аксіологічну суверенність, разом з тим представляють цінність для послідовників як фундамент, від якого вони відштовхуються у власних наукових пошуках. Перспективними в цій сфері уявляються дослідження, пов'язані не тільки з суворим відтворенням хронологічного порядку виникнення та існування певних теорій і поглядів, які становлять «емпіричний матеріал» історії науки, а і з виявленням (завдяки об'єднанню пізнавальних методів, наприклад, історичного, компаративістського та системно-структурного, у певні методологічні блоки) шляхів і закономірностей у розвитку наукового знання, здійсненням порівняльно-генетичного аналізу наукового світогляду в сфері кримінального права і вивченням взаємодії кримінально-правової науки з іншими формами суспільної свідомості та соціальної практики.

Вирішити згадані завдання науки не можливо зусиллями однієї особистості. Тут потрібне не просто об'єднання зусиль багатьох криміналістів, а системна робота вчених, за якими стоїть потужна культурна традиція. Необхідна багата наукова культура, яка дозволяє уникнути скептичного заперечення, ігнорування наукових традицій і досвіду, вберегти від розривів конструктивний спадкоємний зв'язок з науковим доробком, що становить основу процесу збагачення та розвитку науки. Таким важливим культурним середовищем, спроможним досягнути зазначені цілі, виступають саме наукові школи в кримінальному праві. Кожне нове покоління завдяки наступності зберігає найкращі риси наукової школи, закладені вчителями, і вносить свій вклад в її формування.

В XXI ст. розвиток суспільства все більше залежить від соціальних, інформаційних, культурних, політичних і т.п. інновацій. Відповідно, у вихідній точці технологічного трансферу опиняються соціальні і гуманітарні науки, науки про поведінку. Серед великої кількості життєво важливих проблем, що стоять перед суспільством, головна увага приділяється тим з них, для вирішення яких політики володіють ефективними інструментами та ресурсами. Згадана теза підкреслює особливу значущість в сучасних умовах саме правової науки, в якій важливе місце посідає кримінально-правова наука, адже вона досліджує злочин та його правові наслідки, пропонуючи політикам дієві інструменти впливу на ці явища. В зв'язку з цим діяльність науковців, що мають предметом своїх досліджень кримінальне право у всіх його проявах, має непересічне значення для створення суспільства, яке забезпечує всебічний захист найбільш значущих суспільних відносин, створення «культури інновацій», де на перший план виступають процеси кооперації і взаємодії, між суспільством і політикою, зокрема.